

ΑΡΧΑΙΑ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΕΝΟΤΗΤΑ 6- ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ- ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ (ΘΕΩΡΙΑ-ΑΣΚΗΣΕΙΣ)

Α.ΕΠΙΘΕΤΑ Γ' ΚΛΙΣΗΣ δικατάληκτα σιγμόληκτα σε -ης-ης-ες και ενρινόληκτα σε -ων-ων-ον

Τα επίθετα που λήγουν σε **-ης -ης -ες** και **-ων,-ων,-ον** είναι **δικατάληκτα**, δηλ. έχουν την ίδια κατάληξη στο **αρσενικό** και στο **θηλυκό** γένος:

1) Σιγμόληκτα δικατάληκτα (αρσ. και θηλ. σε -ης, ουδ. σε -ες)

(θ. άληθεσ-)

		Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ ἢ	άληθής	τὸ	άληθές	οἱ αἱ	άληθεῖς	τὰ	άληθῆ
γεν.	τοῦ τῆς	άληθοῦς	τοῦ	άληθοῦς	τῶν	άληθῶν	τῶν	άληθῶν
δοτ.	τῷ τῇ	άληθεῖ	τῷ	άληθεῖ	τοῖς ταῖς	άληθέσι	τοῖς	άληθέσι
αιτ.	τὸν τὴν	άληθῆ	τὸ	άληθές	τούς τὰς	άληθεῖς	τὰ	άληθῆ
κλ.	(ῶ)	άληθές	(ῶ)	άληθές	(ῶ)	άληθεῖς	(ῶ)	άληθῆ

(θ. πληρεσ-)

		Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ ἢ	πλήρης	τὸ	πλήρες	οἱ αἱ	πλήρεις	τὰ	πλήρη
γεν.	τοῦ τῆς	πλήρους	τοῦ	πλήρους	τῶν	πλήρων	τῶν	πλήρων
δοτ.	τῷ τῇ	πλήρει	τῷ	πλήρει	τοῖς ταῖς	πλήρεσι	τοῖς	πλήρεσι
αιτ.	τὸν τὴν	πλήρη	τὸ	πλήρες	τούς τὰς	πλήρεις	τὰ	πλήρη
κλ.	(ῶ)	πλήρες	(ῶ)	πλήρες	(ῶ)	πλήρεις	(ῶ)	πλήρη

(θ. συνήθεσ-)

		Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ ἢ	συνήθης	τὸ	σύνηθες	οἱ αἱ	συνήθεις	τὰ	συνήθη
γεν.	τοῦ τῆς	συνήθους	τοῦ	συνήθους	τῶν	συνήθων	τῶν	συνήθων
δοτ.	τῷ τῇ	συνήθει	τῷ	συνήθει	τοῖς ταῖς	συνήθεσι	τοῖς	συνήθεσι
αιτ.	τὸν τὴν	συνήθη	τὸ	σύνηθες	τούς τὰς	συνήθεις	τὰ	συνήθη
κλ.	(ῶ)	σύνηθες	(ῶ)	σύνηθες	(ῶ)	συνήθεις	(ῶ)	συνήθη

Τα σιγμόληκτα επίθετα της γ' κλίσης σε -ης, -ες έχουν θέμα σε -εσ-.

Στα επίθετα αυτά:

- 1) η ενική ονομαστική του αρσενικού και του θηλ. σχηματίζεται χωρίς κατάληξη, αλλά το βραχύχρονο φων. ε που είναι πριν από το χαρακτήρα εκτείνεται σε η: θ. **άληθεσ-** = ὁ, ἡ **άληθής**. θ. **συνήθεσ-** = ὁ, ἡ **συνήθης**. θ. **πληρεσ-** = ὁ, ἡ **πλήρης**. όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών σχηματίζονται από το θέμα σε -εσ-, αλλά ο χαρακτ. σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα αποβάλλεται, και τα δύο αυτά φωνήεντα συναιρούνται (θ. **άληθεσ-**: **άληθέσ-ος, άληθέ-ος** = **άληθοῦς**. θ. **συνήθεσ-**: **συνήθεσ-α συνήθε-α** = **συνήθη** ...)
- 2) η ενική κλητική του αρσενικού και του θηλυκού και η ενική ονομαστική, αιτ. και κλητ. του ουδετέρου είναι όμοιες με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ὦ **ἐπιμελές**, τὸ **ἐπιμελές**.
- 3) η δοτ. του πληθ. σχηματίζεται με απλοποίηση των δύο σ: **τοῖς άληθέσ-σι** - **άληθέσι**
- 4) η αιτιατ. του πληθ. στο αρσενικό και το θηλ. είναι όμοια με την ονομαστική του πληθ.: **οἱ άληθεῖς** – **τούς άληθεῖς**

Τα βαρύτονα σιγμόληκτα επίθ. της γ' κλίσης σε -ης, -ες:

- 1) στην ενική κλητ. του αρσενικού και του θηλ. και στην ενική ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο (αν είναι υπερδισύλλαβα): ὁ, ἡ **συνήθης**, ὦ **σύνηθες** – τὸ **σύνηθες**. ὁ, ἡ **αὐθάδης**, ὦ **αὐθαδες** – τὸ **αὐθαδες**. όσα όμως λήγουν σε -ώδης, -ώλης, -ήρης: ὁ, ἡ **εὐώδης**, ὦ **εὐώδες** – τὸ **εὐώδες**

2) στη γεν. του πληθ. τονίζονται στην παραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα από αναλογία προς τη γεν. του ενικού: *τῶν συνηθέσ-ων, συνηθέ-ων = συνηθῶν (όπως τοῦ συνηθούς)· τῶν πληρέσ-ων, πληρέ-ων = πλήρων (όπως τοῦ πλήρους)· τῶν εὐωδέσ-ων, εὐωδέ-ων = εὐώδων (όπως τοῦ εὐώδους).*

2) Δικατάληκτα ενρινόληκτα σε -ων, -ων, -ον

			(θ. σωφρον-)		
			Ενικός αριθμός		
ον.	ὁ	ἡ	σώφρων	τὸ	σῶφρον
γεν.	τοῦ	τῆς	σώφρον-ος	τοῦ	σώφρον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	σώφρον-ι	τῷ	σώφρον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	σώφρον-α	τὸ	σῶφρον
κλ.		(ῶ)	σῶφρον	(ῶ)	σῶφρον
			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	οἱ	αἱ	σώφρον-ες	τὰ	σώφρον-α
γεν.		τῶν	σωφρόν-ων	τῶν	σωφρόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	σώφρο-σι	τοῖς	σώφρο-σι
αιτ.	τούς	τάς	σώφρον-ας	τὰ	σώφρον-α
κλ.		(ῶ)	σώφρον-ες	(ῶ)	σώφρον-α

Τα δικατάληκτα ενρινόληκτα επίθετα της γ' κλίσης:

1) ἔχουν αρχικό θέμα σε -ον, (σωφρον-), αλλά στην ονομ. του ενικού του αρσεν. και θηλ. δεν παίρνουν κατάληξη και το βραχύχρονο φωνήεν που είναι πριν από το χαρακτήρα το εκτείνουν σε μακρόχρονο, το ο σε ω : (σωφρον- σε σωφρων-)

2) ἔχουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αρχικό θέμα: ῶ σῶφρον

3) όταν είναι σύνθετα σε -ων (γεν. -ονος) κανονικά στην κλητ. του ενικού του αρσεν. και του θηλ. και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο, όχι όμως πιο πάνω από την τελευταία συλλαβή του α' συνθετικού: ὁ εὐδαίμων, ὦ εὐδαιμον – τὸ εὐδαιμον.

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B112/640/4112,18882/>

B.ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΟΡΙΣΤΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ τίς,τι

Η ερωτηματική αντωνυμία **τίς, τι(ποιος-α-ο)** είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ' κλίση:

			Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
			αρσ. και θηλ.	ουδέτ.		αρσ. και θηλ.	ουδέτ.	
ον.	τίς		τίς	τί		τίνες	τίνα	
γεν.	τίνος	ή τοῦ	τίνος	ή τοῦ		τίνων	τίνων	
δοτ.	τίνι	ή τῷ	τίνι	ή τῷ		τίσι(ν)	τίσι(ν)	
αιτ.	τίνα		τί			τίνας	τίνα	

Η αόριστη αντωνυμία **τίς, τι (κάποιος-α-ο)** είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ' κλίση:

			Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
			αρσ. και θηλ.	ουδέτ.		αρσ. και θηλ.	ουδέτ.	
ον.	τίς		τίς	τί		τινές	τινά ή ἄττα	
γεν.	τινός	ή του	τινός	ή του		τινῶν	τινῶν	
δοτ.	τινί	ή τῷ	τινί	ή τῷ		τισί(ν)	τισί(ν)	
αιτ.	τινά		τί			τινάς	τινά ή ἄττα	

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B112/640/4112,18887/>

Γ.Σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)

Στη σύνθεση το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι **άκλιτη λέξη**, όπως **επίρρημα**, **πρόθεση** ή **αχώριστο μόριο**. Τα αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα των παραπάνω κατηγοριών παρουσιάζονται στον Πίνακα:

άκλιτη λέξη ως α΄ συνθετικό		
επίρρημα	πρόθεση	αχώριστο μόριο
εὖ: εὖ-σεβής ἄγχι(=κοντά): Ἀγχί-αλος ἅει(=πάντα): ἅει-θαλής ἄνω: ἄνω-φερής κάτω: κατω-φερής χαμαί: χαμαι-λέων πάλιν: παλιν-νόστησις δῖς, τρίς: δις-μύριοι ὀψέ(=αργά)(όψι): ὀψι-μαθής ὀπι(σ)θεν(ὀπισθο): ὀπισθό-δομος ὁμοῦ (ὁμο-): ὁμο-λογέω, ὁμολογῶ	εἰς: εἰς-άγω έν: έν-δοξος ἐκ ή ἐξ-: ἐξ-άγω πρός: προς-έχω πρό: προ-κρίνομαι συν: συν-αινέω, συναινῶ (αλλά: συγ-γνώμη) ἀνά: ἀνα-λαμβάνω κατά: κατα-γίγνομαι [αλλά: καθ-ορῶ (δάσυνση)]* διά: δια-φθορά παρά: παρα-λαμβάνω μετά: μετα-πείθω ἀμφί: ἀμφί-δρομος ἀντί: ἀντι-λέγω περί: περι-φέρω ἐπί: ἐπι-τηδεύω ἀπό: ἀπο-λαμβάνω ὑπό: ὑπό-δικος ὑπέρ: ὑπερ-άνω	ἀ-: ἄ-δικος δυσ(=κακός,δύσκολος): δύσ-μορφος νη- (στερητικό): νή-ποινος (= ατιμώρητος) επιτατικά ἀρι-, ἐρι-, ζα- (δηλώνουν το «πολύ»): ζά-πλουτος, ἐρί-τιμος ἥμι-(=μισό): ἥμι-θεος
Παρατήρηση: τα επίρρηματα ως α΄ συνθετικό άλλες φορές μένουν αμετάβλητα, άλλες φορές μετασχηματίζονται.	Παρατήρηση: οι προθέσεις κατά τη σύνθεση παθαίνουν φθογγικά πάθη (έκθλιψη, συναίρεση, δάσυνση), όταν το β΄ συνθετικό αρχίζει από φωνήεν. Οι προθέσεις <u>προ</u> και <u>περί</u> , όμως, δεν αποβάλλουν το φωνήεν τους.	

*κατά+ὀρῶ= καθορῶ→κατά+ ὀρῶ= το α αποβάλλεται με έκθλιψη μπροστά από το ο και το ψιλό σύμφωνο τ μπροστά από τη δασεία του ρήματος μετατρέπεται στο αντίστοιχό του δασύ σύμφωνο που είναι το θ.(ψιλά σύμφωνα κ,π,τ και τα αντίστοιχά τους δασέα σύμφωνα χ,φ,θ)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου που δίνεται στην παρένθεση:

(εὐδαίμων)----- μαθητάς (ἐπιμελής)-----νεανίαις

(σώφρων)----- ἄνθρωπε (ἀληθής)----- λόγους

(ψευδής)----- μῦθοι

2) Συμπληρώστε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου της παρένθεσης:

Δεῖ ὑμᾶς λέγειν τά ----- (ψευδής)

Φύλαττε τό μέν σῶμα----- (ὕγιής), τήν δέ ψυχὴν ----- (εὐσεβής).

Χρή τούς ----- (σώφρων) ἐπαινεῖν.

Οἱ ----- (εὐγενής) ἄνδρες σπάνιοί εἰσι.

3) Να αναγνωρίσετε το είδος των αντωνυμιών στα παραδείγματα που ακολουθούν:

- Εἶπέ μοι, ὦ παῖ, γινώσκεις τίνες ἄνθρωποι ἀχάριστοι καλοῦνται;

- Τίνος ἐστὶν ἡ οἰκία;

- Ἀθηναῖός τις ἀγορεύειν βούλεται.

- Τίνες ἡδίκησαν ὑμᾶς;

- Πολίτου τινὸς πλουσίου ἡ οἰκία ἐστὶν.

4) Στο κείμενο της ενότητας 6 να εντοπίσετε τις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό ἀκλιτη λέξη (σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει το α΄ συνθετικό τους;):

ΣΩ. Ἄλλ' ὅμως σύ με φῆς, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τούς νέους διαφθεῖρειν; Καίτοι ἐπιστάμεθα μέν δήπου τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραί· σύ δέ εἶπέ εἴ τινα οἶσθα ὑπ' ἐμοῦ γεγεννημένον ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἀλλά ναί, μα Δί', ἐκείνους οἶδα οὐς σύ πέπεικας σοί πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὁμολογῶ, περί γε παιδείας· τοῦτο γάρ ἴσασιν ἐμοί μεμεληκός. Περί δέ υἱείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν καί ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δήπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν. Οὐ γάρ δή καί στρατηγούς αἰρεῖσθε, οὕς ἂν ἡγήσθε περί τῶν πολεμικῶν φρονιμωτάτους εἶναι; Οὐκοῦν θαυμαστόν καί τοῦτό σοι δοκεῖ εἶναι, ἐμέ τούτου ἔνεκα θανάτου ὑπό σοῦ διώκεσθαι, ὅτι περί τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἄνθρωποις, περί παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπό τινων προκρίνομαι;

Ξενοφών, Ἀπολογία Σωκράτους 19-21 (διασκευή)

5) Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. (ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα, όπου 5)Να δημιουργήσετε σύνθετες λέξεις (ρήματα, ουσιαστικά ή επίθετα) με τα συνθετικά που δίνονται:

παρά + τείνω _____

ἀπό + φεύγω _____

διά + γράφω _____

ἀ- + ὀρίζω _____

δυσ- + τύχη _____

εὖ + γένος _____

ἀ + φαίνω _____

ἐπί + ὅρκος _____

προς + λαμβάνω _____

μετά + τρέπω _____

ἀντί + δίκη _____

ΕΥΗ ΚΑΡΟΥΝΙΑ,ΦΙΛΟΛΟΓΟ-ΠΟΡΕΙΑ,ΜΑΡΤΙΟΣ 2020

<https://filologikaek.blogspot.com>